

УДК 321(447)

DOI: 10.17721/2413-7065.4(93).2024.317562

ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ НА ШЛЯХУ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Ганна БОГДАНОВИЧ

orcid.org/0009-0007-4416-687X

провідний фахівець

НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка

email: bogdanovychanna@gmail.com

Анотація. Аналізуються особливості функціонування політичної нації українців в умовах широкомасштабної російсько-української війни, виділяються важливі тенденції та процеси, що впливають на трансформації стану українського суспільства у період 2022–2024 рр. Проаналізовані виклики та загрози на шляху формування та функціонування української політичної нації в умовах повномасштабної війни.

Ключові слова: українська політична нація, українська ідентичність, трансформація, суспільство, російсько-українська війна.

Постановка проблеми. Із здобуттям суверенітету у 1990-х роках ХХ ст. перед Україною, що вийшла зі складу радянської тоталітарної системи, постали питання розбудови державності на демократичних засадах, конструювання нового суспільно-політичного порядку та національного відродження. Одним із важливих аспектів на шляху утворення незалежної держави стало формування української політичної нації – сукупності громадян України, незалежно від їх етнонаціонального походження, об'єднаної спільними політичними цінностями й інтересами, які дотримуються принципів верховенства законів та пріоритетів свободи, рівності та людської гідності [26, с. 119].

За часів відновлення незалежності України процес конструювання об'єднаної політичної нації був неоднорідним, супроводжувався розбіжностями і конфліктами, в тому числі підбурюваними інформаційно-пропагандистськими діями кремлівських провладних

сил та медіа. Російсько-українська війна, що почалася у 2014 році та досягла повномасштабного характеру у 2022 році, стала визначальним фактором для консолідації українського суспільства та згуртованості нації. Незважаючи на чисельні виклики, громадяни України демонструють високий рівень національної свідомості та готовності захищати свою незалежність. Відбувається надважливий етап формування української об'єднаної політичної нації. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало одним із найбільших викликів для нашого суспільства, радикально змінило всі сфери життя українців – від економіки та політики до соціальних взаємин та психологічного стану. Тому дослідження особливостей функціонування українського суспільства в таких умовах є не лише актуальним, а й надзвичайно важливим для розуміння процесів, які відбуваються в країні, аналізу основних викликів і загроз, з якими зіштовхується

© Богданович Г.

суспільство на шляху трансформацій та для розробки ефективних стратегій подолання наслідків війни.

Аналіз досліджень та публікацій.

Терміни «українська нація», «політична нація», «національна ідентичність» активно увійшли в науковий дискурс з часів відновлення незалежності України у 1991 році. Теоретико-методологічні, прикладні, історичні аспекти проблеми формування в Україні політичної нації розглянуто в працях Н. Нагорної [29], В. Крисаченка [23; 24], М. Степика [33], О. Майбороди [28], В. Котигоренка [22], М. Рябчука [32] та ін. Проблематика політичної нації детально вивчається науковцями Національного інституту стратегічних досліджень [25; 36], Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України [6], Інституту соціології НАН України [37]. Щорічні соціологічні дослідження є незамінним інструментом для вивчення динаміки українського суспільства. Вони дають можливість відстежувати зміни в цінностях, ставленнях, очікуваннях громадян, а також аналізувати вплив різних соціальних, політичних та економічних факторів на життя людей.

Метою статті є аналіз ризиків і загроз існуванню сучасного українського суспільства в реаліях повномасштабної війни, викликів на шляху формування та функціонування української політичної нації.

Виклад основного матеріалу. Формування української політичної нації, громадянського суспільства – багатогранний процес, тісно пов'язаний з історичними, політичними, соціально-економічними, ідеологічними та культурними трансформаціями, які

відбувалися на теренах сучасної України. Протягом багатьох віків українські території перебували у складі інших імперій та держав, українці чітко не усвідомлювали свою ідентичність та недостатньо відчували національну єдність. Вагомий відбиток на суспільство наклала радянська спадщина – декілька поколінь українців зростали та жили в умовах тоталітарної системи СРСР, спрямованої на знищення національної української ідентичності, етнічного самоусвідомлення, знецінення української мови, культури, спотворення історичної пам'яті та нав'язування ідеологічної пропаганди та радянського способу життя. Колективізація, голодомор, репресії та депортації, каральні операції, масове залучення українців-військових до воєн, розв'язаних радянською владою – цей історичний, майже 70-річний, період залишив глибокий слід у долі українського народу, позначившись величезними людськими втратами, соціальними потрясіннями та складними наслідками для подальшого розвитку України. Також масові переселення народів з інших радянських республік, політика русифікації та формування ідентичності радянської людини значно вплинули на етнічний склад населення України, призводили до міграції народів, мовно-культурної асиміляції населення, послабили однорідність та єдність українців.

Отже, з часів здобуття державного суверенітету та відновлення незалежності України у 1991 році постало завдання від посткомуністичного суспільства без чіткої національної самоідентифікації побудувати модель сучасного демократичного українського суспільства, об'єднавчим фактором якого виступало саме громадянство

України. Конституцією України визначалось, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України [21]. Державна політика, законодавчі акти, національні доктрини містили визначальні положення та постулати, спрямовані на консолідацію і розвиток української нації, захищеність державного суверенітету та територіальної цілісності, зміцнення національної єдності та згуртованості українського суспільства [1].

Перші десятиліття незалежності України характеризувались проблемою нечіткої загальнонаціональної ідентичності та розрізненості громадянського суспільства. Відсутність системної україноцентричної державної політики, етнокультурні та історичні регіональні відмінності, нерівномірність економічного розвитку регіонів, внутрішні соціально-економічні проблеми, корупція, недовіра до державних інститутів, прихід до влади лідерів з полярно відмінними геополітичними орієнтирами провокували суспільні розколи та конфлікти. Внутрішні соціально-політичні та економічні кризи не сприяли консолідації суспільства та формуванню об'єднаної політичної нації. Навмисна політизація регіональних відмінностей загострювалася спекуляціями проросійських політичних опонентів демократичним проєвропейським силам, які свідомо підсилювали ці відмінності з метою дестабілізувати ситуацію в країні, особливо в періоди політичних протистоянь за владу. В прикордонних поліетнічних регіонах, здебільшого в АР Крим, регіональна

ідентичність домінувала над національною, громадянською та проукраїнською. В крайніх проявах носії агресивної антиукраїнської регіональної (місцевої) ідентичності відмовляли Україні в праві на існування, виступали ініціаторами поширення сепаратистських ідей.

Прихильність окремих груп населення до відмінних ідеологій, різних політичних сил, протилежних зовнішньополітичних орієнтацій, навмисна політизація регіональних відмінностей, посилений політичний, економічний, інформаційно-культурний тиск РФ на українців із застосуванням брудних політехнологій зумовили виникнення міфу про поділ України на дві частини – Захід і Схід – зі своєю специфічною ідентичністю, з відмітним баченням минулого, сучасного і майбутнього держави, з деяких питань непримиримо налаштованих стосовно одна одної. Східноукраїнська ідентичність – російськомовна – тяжіла до зовнішньополітичної орієнтації на Росію, збереження старих радянських моделей управління державою, зазвичай з менш виявленою національною свідомістю, західноукраїнська ідентичність – україномовна – прагнула до інтеграції в Європейський Союз, демократичних реформ та зміцнення української національної ідентичності.

На думку А. Колодій, поляризований регіоналізм українського суспільства полягав у латентному процесі формування двох протилежних, антагоністичних, соціетальних культур і двох відмінних (нехай недоформованих) національних ідентичностей, в основі яких лежали дві системи політичних цінностей, які сформувалися під впливом відмінностей попереднього історичного досвіду, економічної та суспільно-політичної

практики років незалежності, а також політичної діяльності регіональних еліт. [20].

Варто наголосити, що міф про «дві України» тривалий час існував у суспільно-політичному дискурсі, ставав предметом політичних спекуляцій під час кожної виборчої кампанії, активно роздувався проросійськими політичними силами, свідомо використовувався прокремлівськими політтехнологами під час виборів президента у 2004 році для розпалювання внутрішньонаціональних конфліктів. За відсутності цілеспрямованої державної політики формування проукраїнської етнополітики конфліктний потенціал дихотомії ідентичностей призводив до поляризації суспільства, послаблення та розмежування української політичної нації, жорсткої суспільно-політичної конфронтації. Незважаючи на наявність етнічних, мовленнєво-культурних, релігійних, соціально-політичних відмінностей у населення України та певну їх поляризованість, розкол країни на дві частини не відповідав дійсності [38].

Прагнення російської влади утримувати Україну під контролем, економічний, інформаційний та політичний тиск, ігнорування суверенітету та незалежності ставали причинами протестної мобілізації українців у боротьбі за політичні права, демократичні свободи та європейське майбутнє. Найвиразнішими прикладами суспільно-політичних протистоянь стали масові протести на столичному майдані Незалежності, пов'язані зі спротивом суспільства авторитарному прагненню РФ утримувати Україну в зоні свого впливу, будь-то Революція Свободи (Помаранчева революція) 2004–2005 рр. чи Революція Гідності

(Євромайдан) 2013–2014 рр. Обидві революції стали знаковими моментами в сучасній історії України, що суттєво вплинули на зростання національної самосвідомості, формування активної політичної нації та пов'язані з важливими етапами мобілізації громадянського суспільства як основного рушія демократичних перетворень, відстоювання своїх прав і свобод. Одним із найважливіших наслідків обох Майданів є виразна спроба відмежування від пострадянської ідентичності на користь української, відродження національних символів, мови та культури. Також значно зміцнилися суспільні настрої щодо підтримки курсу на євроінтеграцію та зближення з НАТО [11; 12; 35]. Це призвело до зміни політичного ландшафту в Україні, зміцнення політичних сил, що відстоювали проєвропейський курс, та до більш активної участі громадянського суспільства в політичному житті.

Разом з тим треба відзначити, що у частини громадян України, зокрема на Сході та Півдні – регіонах з традиційно проросійськи налаштованим населенням, було гостре несприйняття революційних подій. Інформаційний тиск з боку російських медіа та кремлівська пропаганда лише посилювали поляризацію і розкол у суспільстві, підкреслюючи різницю між прихильниками Євромайдану та його опонентами. Масштабна дезінформаційна кампанія створила сприятливий ґрунт для російської агресії проти України. Анексія Криму та початок війни на Донбасі стали прямими наслідками цієї кампанії.

Неспровокована військова агресія та порушення територіальної цілісності України змусили багатьох громадян, яким попередньо не була притаманна

чітка проукраїнська позиція, спростувати нав'язаний століттями міф про «братні» російський та український народи, визначитися щодо власної громадянської ідентичності і певною мірою здійснити екзистенційний вибір на користь суверенної України. Це важливий етап єднання української нації, не в етнічному, а громадянському розумінні. Консолідація суспільства будувалася на спільних цінностях: прагненні до демократії, справедливості, верховенстві права та європейського майбутнього України.

У надзвичайних умовах повномасштабної війни, розгорнутої вищим керівництвом РФ у лютому 2022 року, українське суспільство продемонструвало мобілізацію, згуртованість, готовність чинити опір як на полі бою, так і на полях ментальної боротьби. У 2022 році українська громадянська ідентичність зросла майже у два рази порівняно з 1992 роком – з 45,6% до 79,5% [4]. Мешканці різних регіонів, мовних груп та електоральних орієнтацій об'єдналися перед спільною загрозою, що сприяло зміцненню відчуття єдності та солідаризації суспільства у боротьбі за майбутнє незалежної України.

Період після 24 лютого 2022 року можна охарактеризувати як стан нової суспільно-політичної реальності України, коли максимально зросла згуртованість українців навколо належності до єдиної української нації та боротьби за незалежність і демократичні цінності [2]. Широкомасштабні військові дії вплинули на всі сфери суспільного життя, але разом з тим стали важливим рушієм на шляху формування нової колективної ідентичності українців та функціонування об'єднаної політичної нації.

Можна виділити важливі тенденції

та процеси, що впливають на трансформації стану українського суспільства та функціонування політичної нації у період 2022–2024 рр.

1. Консолідована проукраїнська ідентичність.

Реалії повномасштабної війни призвели до важливих суспільно-політичних змін – від трансформації «багатоідентичної» української нації до формування консолідованої проукраїнської ідентичності. Станом на серпень 2023 р. 88,5% опитаних респондентів пишуться тим, що вони є громадянами України (від 95% – на Заході країни до 75,6% – на Сході) [5]. Цей показник є найвищим за останні 20 років незалежності України. Повномасштабне вторгнення стало поштовхом до кристалізації політичної національно-громадянської ідентичності на значно ширшій території і з набагато більшою швидкістю, ніж будьколи раніше [3]. Національно-громадянська ідентичність є пріоритетним типом ідентичності для українського суспільства, інші види колективної української ідентичності (етнічна, регіональна, соціокультурна) зазнають послаблення.

На державному рівні процес зміцнення національно-громадянської ідентичності супроводжується ухваленням низки важливих законодавчих актів. Один із найважливіших – Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», що набув чинності з 01.01.2023 р. [10].

Фактор повномасштабної російсько-української війни став важливим етапом конструювання стійкої загальнонаціональної української ідентичності та формування сталої політичної нації як всередині України, так і за її межами

– в міжнародній спільноті українці перестали сприйматися як громадяни країни колишнього СРСР та ідентифікуватися як спільна нація нарівні з росіянами. На відміну від попередніх етапів повномасштабна війна змінила орієнтири самоідентифікації громадян – люди ідентифікують себе українцями незалежно від етнічного походження, регіональних відмінностей, мовних уподобань, конфесійної належності. Тобто всі ці маркери, які зазвичай ставали чинниками розмежування української політичної нації, на сучасному етапі не відіграють вирішальної ролі. Так, станом на кінець 2023 року, за даними соціологічного опитування, 69% громадян України вважають, що українці долають внутрішні суперечності і йдуть шляхом до згуртованої політичної нації [15].

2. Масове відмежування та відторгнення від проросійської та пострадянської ідентичності.

Повномасштабна війна стала катализатором процесів деімперіалізації та деколонізації в Україні, загальносуспільних трансформацій, спрямованих на ментальне відторгнення ідей «русского мира» та «братерства» народів. Відбуваються процеси деокупації минулого, переосмислення та переоцінка імперських ворожих наративів та маркерів не лише в публічному просторі, а й у свідомості українців. За даними соціопитувань, станом на травень 2024 р. лише 0,3% респондентів бажають об'єднатися з РФ, у лютому 2013 року таке прагнення підтримували 16% [18].

У липні 2023 року набув чинності Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» [7]. Одним із головних завдань

політики деколонізації є усунення з публічного простору маркерів або символіки російської імперської та радянської спадщини – об'єктів матеріальної культури, топонімів, урбанонімів.

Перша хвиля масової декомунізації розпочалася у 2015–2016 роках відповідно до Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [8]. Так, за рішенням обласних, міських, районних державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування з урахуванням пропозицій громадськості, вчених, науковців, у деяких випадках за постановами Кабінету Міністрів було перейменовано чимало міст та населених пунктів, вулиць, проспектів, бульварів, районів та інших географічних об'єктів, назви яких містять символіку комуністичного тоталітарного режиму. У цей період нові назви отримали міста Кропивницький (Кіровоград), Дніпро (Дніпропетровськ), Бахмут (Артемівськ) Донецької області, Олешки (Цюрупинськ) Херсонської області, Торецьк (Дзержинськ) Донецької області, Покровськ (Красноармейськ) Донецької області, Горішні Плавні (Комсомольськ) Полтавської області, Чорноморськ (Іллічівськ) Одеської області та багато інших населених пунктів. Було перейменовано сотні вулиць, проспектів та інших об'єктів топоніміки по всій Україні, заборонялись використання та пропаганда символіки комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

Після 2022 року процес перейменування вулиць та міст в Україні, названих на честь радянських діячів, російських імператорів та інших історичних

постатей, пов'язаних з імперською політикою, набув нового виміру і продовжує бути не просто адміністративною процедурою, а й потужним інструментом деколонізації та утвердження національної ідентичності. Нові назви вулиць та міст найчастіше пов'язані з іменами видатних українських діячів, козацькими літописами, географічними особливостями місцевості або ж відображають важливі історичні події. Це дає можливість відновити історичну пам'ять та зберегти культурну спадщину українського народу. За даними дослідження Українського інституту національної пам'яті, показники підтримки населення процесів деколонізації та деколонізації сягають 77% [34].

Завдяки процесам деколонізації та деколонізації українська нація вже функціонує в іншій реальності. В умовах війни українські міста стали символами українського спротиву окупантам, якщо українські воїни у героїчному протистоянні захищали фортецю Бахмут, то російські війська захоплювали місто «Артьомовск». Для сучасної молоді старі назви міст, населених пунктів, вулиць, радянська символіка та «цінності», на які орієнтувалося не одне покоління українців пострадянської доби, поступово втрачають будь-який сенс та значення.

3. Соціокультурна українська ідентичність.

Повномасштабні військові дії суттєво вплинули на світогляд українців, їхні цінності, історичну пам'ять. Війна об'єднала націю навколо символічних соціокультурних цінностей – спільної історії, державності, релігії, української мови та культури. Переоцінка та обмеження інформаційного впливу країни-агресорки, наративів російської

культури, мови позитивно відобразились на підвищенні зацікавленості історією та мистецько-культурною спадщиною України серед українців, а також вбудовуванні її надбань у світовий контекст. Відбувається етап певного відродження української культури, повернення до вшанування звичаїв і традицій, зростання престижності та вживання української мови, літератури.

Завдяки ефективній інформаційно-просвітницькій роботі, українізації медійного простору, розвитку книговидавництва спостерігається зріст зацікавленості історією України, критичне переосмислення історичної пам'яті, імперського та радянського спадку, зміна ставлення до окремих історичних постатей і подій, позбавлення колоніального комплексу меншовартості, усвідомлення належності до української нації. За даними загальноукраїнського соціологічного дослідження, підтримка українцями політики держави у сфері відновлення та збереження національної пам'яті за останні 10 років досягає показника у 89,1% [34].

Відбуваються процеси культурної деколонізації – переосмислення та вилучення зі шкільної програми класиків російської літератури, чиї твори мали українофобські погляди або пропагували імперські ідеї. Це є вимушеним та необхідним кроком для звільнення від радянсько-імперського спадку та формування власної культурної ідентичності сучасних поколінь українців. Отже, українська молодь формується переважно вже в іншому соціокультурному середовищі, з іншими цінностями та пріоритетами.

4. Мовна ідентичність.

У кризовій ситуації непередбачуваного вторгнення російських військ

на значну територію України у лютому 2022 року роль української мови стала вагомим маркером розмежування на «свій – чужий» та запобіжником власної безпеки громадян. Несподіваність повномасштабного нападу для більшості населення України, жорстоке поводження збройних сил РФ, масові вбивства та катування українців носіями «великої русської культури» під час захоплення українських територій, моментальне та показове знищення україномовних книжок та підручників на окупованих територіях, прагнення українців відмежуватися від спільної ідентичності з росіянами, переоцінка колоніального та постколоніального впливу, протидія російській пропаганді значною мірою вплинули на процеси українізації та збільшення частки громадян, які обирали українську мовою спілкування у повсякденному житті.

Дані різних соціологічних досліджень засвідчують, що з 2022 року частка україномовних респондентів поступово збільшується: якщо у 2017 році українську мовою повсякденного спілкування обрали 34% респондентів, то у 2022 році цей показник зріс до 41%, в 2023 – до 61%. Хоча російська мова лишається поширеною у повсякденному спілкуванні громадян у південно-східних регіонах України, вона фактично перестала бути для них маркером національної належності [24]. У 2024 році відсоток бажаючих надати статус другої державної мови російській знизився до рекордних 3% на противагу 39% у 1997 році [16]. Питання російської мови поступово деполітизується в очах населення і вирішується еволюційним шляхом [17]. Все більше українців переходять на українську мову у повсякденному спілкуванні,

в професійній сфері, навчальній діяльності, онлайн-спілкуванні тощо. Молодь демонструє високий рівень національної свідомості та прагнення до самоідентифікації, зокрема через комунікацію українською мовою.

На державному рівні продовжують впроваджуватися законодавчі ініціативи та акти, спрямовані на зміцнення позицій української мови – набирають чинності окремі положення та статті Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», що визначає пріоритетність української мови у понад 30 сферах суспільного життя, зокрема у державному управлінні, ЗМІ, сфері освіти, науки, культури, реклами, сфери послуг та ін. [9]. Створюються сприятливі умови щодо вивчення української мови, історії України – безкоштовні курси, освітні онлайн-ресурси, розмовні клуби. Ці ініціативи мають особливе значення в умовах масової міграції населення зі східних регіонів країни. Разом з тим державою контролюється дотримання норм мовного законодавства, посилюється відповідальність за їх порушення.

5. Релігійна ідентичність.

Після початку повномасштабного вторгнення певних змін зазнала релігійна самоідентифікація громадян України, зокрема конфесійна належність православних прихожан. Згідно з даними соціологічних досліджень КМІС протягом останніх чотирьох років близько 70% респондентів вважають себе православними. Проте зросла кількість респондентів, які є прихожанами Православної церкви України (ПЦУ): з 34% у 2020 році до 54% та 56% у 2022 році та 2024 відповідно. Станом на вересень 2024 р. 6% респондентів відносять себе до вірян

Української православної церкви Московського патріархату (УПЦ МП), у 2020 році зараховували себе до УПЦ МП 15% респондентів [19].

Пропутінська позиція Російської православної церкви (РПЦ) щодо агресивної політики Росії проти України, пропагування ідеології «русского мира» та активна підтримка збройних дій армії РФ проти України продовжували розколювати українське суспільство та загострювати відносини серед українських православних вірян. За даними Єдиного держреєстру, станом на початок повномасштабного російського вторгнення в Україну діяло 8 782 церков Московського патріархату, з них перейшли до ПЦУ лише 685. Пік переходів відбувся у 2023 році, до ПЦУ повернулося 386 громад [27].

В умовах жорстокої війни конфесійна належність до православного патріархату визначає не лише релігійні погляди людини, а й є невід'ємною частиною української національної та світоглядної ідентичності. Через церковні служби, освітні проекти та інші інституції РПЦ поширювала ідеї та цінності «русского мира», які часто були інтегровані з елементами ворожої для проукраїнської ідентичності російської ідеології та пропаганди. Тому підтримка ПЦУ – це черговий спосіб відмежуватися від спільної ідентичності з росіянами. У 2023 році відбулася реформа церковного календаря в Україні, і з 1 вересня 2023 р. Православна церква України та Українська греко-католицька церква перейшли на новоюліанський календар церковних свят. На тлі російсько-української війни цей крок розглядається як політичний та цивілізаційний вибір на користь західного світу, що дозволить віддалити

Україну від спільних з росіянами культурних та церковних традицій.

6. Інтенсифікація євроінтеграційних процесів.

Багаторічна двополярність між проросійським та проєвропейським векторами змінилась переважною суспільною підтримкою євроінтеграційного курсу як єдино бажаного для громадян України. Відбулась кардинальна зміна співвідношення проєвропейськи зорієнтованих громадян, суспільна підтримка євроінтеграційного руху досягла найбільшого показника за роки незалежності України [31].

За даними соціологічного опитування КМІС [13], станом на травень 2023 року 92% українців хотіли б, щоб Україна стала членом ЄС, а 89% – членом НАТО. Переважна суспільна підтримка євроінтеграційного руху та вступу України до НАТО пов'язана зі сподіваннями посилення безпекових та геополітичних позицій України на тлі військового протистояння з РФ, підтримки прав людини та демократичних цінностей, прагненням входження в політичний, економічний, культурний простір країн західного світу. Європейський вибір є фундаментальним для українського суспільства і ґрунтується на історичному прагненні України бути невід'ємною частиною єдиної Європи.

Отже, в умовах війни і посягання на національну безпеку значних трансформацій зазнала колективна ідентичність громадян України, що призвело до змін масової цивілізаційної зорієнтованості в Україні, зростання громадянської національної свідомості. Можемо стверджувати, що відбувається надважливий етап формування проукраїнської об'єднаної політичної нації.

На відміну від попередніх десятиліть, коли РФ намагалась зберегти контроль над Україною як частиною сфери свого впливу, етнічні, регіональні, мовні розбіжності політизувались та викликали конфліктний потенціал у суспільстві, на сучасному етапі соціологічними дослідженнями фіксується послаблення інших видів національно-громадянської ідентичності – регіональної, місцевої, масове відторгнення та відмежування від проросійської та пострадянської ідентичності. Актуальні трансформації супроводжуються суттєвими змінами у соціокультурній сфері – освітній, культурній, мовній, у переоцінці колоніального минулого України та її історичної пам'яті. Процес консолідації навколо національної ідеї та формування єдиної політичної нації відбувається незалежно від регіональних, лінгво-етнічних, релігійних аспектів та політичних вподобань громадян України.

Трансформації на шляху формування нової політичної нації є надзвичайно складним процесом, який супроводжується певними викликами та загрозами. Розглянемо деякі з найбільш значущих викликів, що стоять перед українським суспільством на шляху формування та функціонування нової політичної нації у період війни:

Зовнішні виклики:

– *продовження повномасштабної війни*: тривалі бойові дії, втрати цивільного населення та військових, руйнування інфраструктури, міст та населених пунктів призводять до виснаження та деморалізації військових, зростання почуття зневіри та песимізму серед населення, соціальної напруженості та дестабілізації суспільства;

– *залежність від зовнішньої*

допомоги міжнародних партнерів: значна залежність від військової, фінансової та гуманітарної допомоги західних країн-партнерів України може обмежувати суверенітет України та створювати додаткові виклики, зокрема щодо сценаріїв закінчення війни на невігідних для України умовах;

– *інформаційна війна*: російська пропаганда спрямована на дестабілізацію ситуації в Україні, маніпуляцію громадською думкою, підриває міжнародний авторитет України, створює негативний імідж України, розколює західний світ і підсилює розбіжності між країнами НАТО та ЄС, що в свою чергу послаблює підтримку України. Також російська пропаганда через українські і закордонні медіа активно використовується для деморалізації українського суспільства та протидії його згуртованості.

Внутрішні виклики:

– *збереження високого рівня єдності суспільства*: рівень консолідації та згуртованості суспільства на початку повномасштабного вторгнення поступово знижується у зв'язку з військовими діями, що тривають вже понад два з половиною роки. Складний економічний стан, корупційні скандали, непрозорі процеси мобілізації, зростання напруги між військовими і цивільним населенням, складна ситуація на полі бою, щоденні обстріли, непомірні втрати серед військових та мирних мешканців, невідомість майбутнього України та інші обставини впливають на сформовану раніше тенденцію згуртованості суспільства та об'єднаності політичної нації;

– *демографічні втрати*: величезна хвиля масової міграції у перші місяці повномасштабного вторгнення, людські,

територіальні та матеріальні втрати, спричинені війною, виїзд молоді на навчання, зокрема хлопців-підлітків, зменшення народжуваності та інші чинники спричинили колосальні демографічні зміни. У довгостроковій перспективі це призведе до збільшення середнього віку населення, змін гендерного балансу, дефіциту робочої сили, відтоку людського капіталу, необхідності інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нові громади, негативного впливу на економічний розвиток країни та соціальну згуртованість;

– *незмінність влади*: зосередженість влади в руках однієї політичної сили, скорочення чисельності депутатів Верховної Ради, яке ставить під сумнів її ефективність, неможливість проведення виборів президента та органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, відсутність реформ державного апарату, контроль телевізійного медіапростору провладними телеканалами може призводити до загострення внутрішніх суперечностей та зниження ефективності державного управління. З 2023 року спостерігається зниження довіри населення до інститутів центральної влади [14]. Хоча наразі в Україні немає політичної сили, яка б могла запропонувати більш ефективну стратегію протистояння російській агресії, незмінність влади може обмежувати демократичні процеси, викликати корупційні зловживання, загострювати внутрішньосупільні суперечності;

– *соціально-економічні нерівності*: війна завдає руйнівного удару по економіці України, що призводить до посилення соціальної нерівності. Значна різниця в доходах населення, зростання безробіття, внутрішня міграція з

прифронтових регіонів у відносно безпечні, різний досвід переживання війни підсилюють напругу між різними соціальними групами та впливають на єдність у суспільстві.

– *соціальний тиск на вибір ідентичності*: в умовах війни загострилось негативне ставлення до росіян як носіїв імперської загарбницької ідентичності, яке частково розповсюджується і на російськомовних громадян України, переважно південно-східних регіонів, як носіїв проросійської, пострадянської ідентичності. У суспільному, медійному дискурсі активізувались наративи щодо необхідності позбутися всього, що пов'язувало українців з російсько-радянським минулим, зокрема мовою і культурою. Отже, частина населення відчуває певну упередженість щодо свого минулого, цінностей, родинних зв'язків, кризу власної громадянсько-національної ідентичності та прагнення приховати її під тиском суспільства, транслювати соціально привабливі параметри ідентифікації з українською нацією. Це може спотворювати результати соціологічних досліджень, ускладнювати діалог та взаємодію серед різних груп населення, особливо мешканців східних прифронтових регіонів, вимушених ховатися від війни та мігрувати у більш безпечні регіони. Коли соціальний тиск послабиться, люди зможуть повернутися до попередніх, більш комфортних параметрів соціальної ідентичності.

Висновки. Таким чином, українське суспільство попри трагедію жорсткої повномасштабної війни переживає період інтенсивних змін. В умовах війни і посягання на національну безпеку значних трансформацій зазнала колективна ідентичність громадян України як

абстрактне відчуття єдності перед лицем зовнішньої агресії, засноване на почутті національної гордості, патріотизмі. Зміни та трансформації в українському суспільстві, що фіксуються соціологічними дослідженнями, дають можливість прослідкувати зростання рівня громадянської національної свідомості у боротьбі за незалежність та демократичні цінності, активізацію євроінтеграційних процесів, масової цивілізаційної зорієнтованості та процесів деколонізації свідомості у переважній більшості населення України.

Період після 24 лютого 2022 року можна охарактеризувати як стан нової суспільно-політичної реальності України, який є визначальним для формування нової політичної нації українців. На відміну від попередніх десятиліть люди ідентифікують себе українцями незалежно від етнічного походження, регіональних відмінностей, мовних уподобань, ставлення до історичного минулого – всіх тих розбіжностей, що раніше політизувались та викликали конфліктний потенціал в українському суспільстві. Соціологічними дослідженнями фіксується послаблення інших видів національно-громадянської ідентичності – регіональної, місцевої, масове відторгнення та відмежування від проросійської та пострадянської ідентичності. Актуальні трансформації українського суспільства супроводжуються суттєвими змінами у соціокультурній сфері – освітній, культурній, мовній, у переоцінці колоніального минулого України та її історичної пам'яті.

Формування об'єднаної політичної нації є довгим і складним процесом, який вимагає від усіх українців єдності, співпраці та готовності до змін. На сучасному

етапі конструювання політичної нації в умовах повномасштабної війни українське суспільство стикається з низкою зовнішніх і внутрішніх викликів і загроз – тривалість військових дій та відсутність переваг на полі бою, залежність від зовнішньої військово-економічної допомоги, суттєві економічні та демографічні втрати України, загострення суперечностей та поступове зниження рівня згуртованості суспільства. Виникає потреба в нових політичних елітах, які відповідатимуть актуальним викликам та очікуванням суспільства. Для досягнення згуртованості суспільства та об'єднаності політичної нації на державному рівні мають бути пріоритетними процеси, спрямовані на боротьбу з корупцією, забезпечення соціальної справедливості, здійснення реформ у сфері національної безпеки, оборони, судової системи та інших важливих сферах, що впливають на модернізацію країни та її інтеграцію в європейські структури. Прагнення до європейської інтеграції сприяє поширенню демократичних цінностей та зміцненню громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевз, Т. А. Концептуалізація ідентичності українства в офіційному дискурсі. *Українознавство*. 2021. № 4 (81). С. 31–46.
2. Богданович, Г. Трансформація української ідентичності як чинник формування нової політичної нації. *Українознавство*. 2024. № 3 (92). С. 44–56.
3. Головаха, Є., Івашенко-Стадник, К., Міхеєва, О., Середа, В. Від патрональності до громадянської належності: динаміка змін національно-громадянської ідентичності в Україні. *Патрональна демократія в Україні та російське вторгнення. Російсько-українська війна*. Том перший / за ред. Б. Мадяр,

Б. Мадлович. 2024. С. 292–325. URL: https://www.researchgate.net/publication/377840958_Vid_patronalnosti_do_gromadanskoj_naleznosti_dinamika_zmin_nacionalno-gromadanskoj_identichnosti_v_Ukraini (дата звернення: 15.11.2024).

4. Дембіцький, С. Соціологічний моніторинг «Українське суспільство» після 16 місяців війни. Презентація моніторингу. Інститут соціології НАН України. 2023. URL: <http://surl.li/stydrb> (дата звернення: 20.10.2024).

5. День Незалежності України: шлях до перемоги, ідентичність та цінність держави на тлі війни. URL: <https://dif.org.ua/article/den-nezalezhnosti-ukraini-shlyakh-doperemogi-identichnist-ta-tsinnist-derzhavi-natli-viyni> (дата звернення: 16.11.2024).

6. *Діалектика національно-громадянського і етнічного в українському соціумі*: монографія / авт. кол.: Котигоренко В. О. (керівник, наук. ред.), Дегтеренко А. М., Калакура О. Я., Кочан Н. І., Ляшенко О. О., Мазука Л. І., Николаєць Ю. О., Новородовський В. В. Київ, 2023. 640 с.

7. Закон України від 27.07.2023 № 3005-IX «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> (дата звернення: 20.11.2024).

8. Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#n158> (дата звернення: 20.11.2024).

9. Закон України від 27.06.2024 № 2704-VIII «Про забезпечення функціонування української мови як державної». 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 20.11.2024).

10. Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». 2023. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 20.11.2024).

11. Ідентичність громадян України в нових умовах: стан, тенденції, регіональні особливості. (Інформаційно-аналітичні матеріали за результатами першого етапу проекту Центру Разумкова “Ідентичність громадян України: тенденції змін, виклики та перспективи для національної єдності”). *Національна безпека та оборона*. 2016. № 3–4 (161–162). С. 2–117. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD161-162_2016_ukr.pdf (дата звернення: 13.11.2024).

12. КМІС (18.03.2015). Геополітичні орієнтації громадян України: стає і мінливе останніх років (лютий 2012 – лютий 2015). URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=507&page=6&y=2015> (дата звернення: 10.11.2024).

13. КМІС (18.10.2023). Значення членства в ЄС для українців, пріоритетність вступу до ЄС чи НАТО і сприйняття росії як частини Європи: результати телефонного опитування, проведеного 29 вересня – 9 жовтня 2023 року. *Прес-реліз*. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1303&page=3> (дата звернення: 30.10.2024).

14. КМІС (31.10.2023). Динаміка сприйняття напрямку справ в Україні та довіри до окремих інституцій між травнем 2022 року та жовтнем 2023 року. *Прес-реліз*. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1321&page=1> (дата звернення: 15.11.2024).

15. КМІС (22.01.2024). Українці йдуть до згуртованої політичної нації чи розколу. *Прес-реліз*. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1361&page=11> (дата звернення: 18.11.2024).

16. КМІС (12.03.2024). Динаміка ставлення до статусу російської мови в Україні. *Прес-реліз*. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1385&page=1> (дата звернення: 19.11.2024).

17. КМІС (02.07.2024). Сприйняття українцями рівня єдності суспільства. *Прес-реліз*. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat>

=reports&id=1418&page=1#_ftn3 (дата звернення: 20.11.2024).

18. КМІС (23.08.2024). Динаміка ставлення українців до незалежності та до свята Дня Незалежності. *Прес-реліз*. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1427&page=2> (дата звернення: 13.11.2024).

19. КМІС (15.10.2024). Релігійна самоідентифікація українців, ставлення до створення єдиної православної церкви та до закону про заборону окремих релігійних організацій. *Прес-реліз*. URL: https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1443&page=1#_ftn1 (дата звернення: 20.11.2024).

20. Колодій, А. Міжрегіональні поділи в Україні і деякі принципи публічного врядування. *Будуємо нову Україну: збірник конференції (26–27 листопада 2014 р., м. Київ) / упоряд. Ярошенко Т. О.* Київ, 2015. 407 с. С. 309–327.

21. *Конституція України*. Розділ 1. Стаття 11. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-1> (дата звернення: 25.11.2024).

22. Котигоренко, В. *Динаміка ідентичності української нації. Діалектика національно-громадянського і етнічного в українському соціумі: монографія / авт. кол.: Котигоренко В. О. (керівник, наук. ред.)* Київ, 2023. С. 50–127.

23. Крисаченко, В. Українська ідентичність: онтологічні підстави та сутнісні риси. *Вісник Науково-дослідного інституту українознавства*. 2023. № 1. С. 6–21. URL: <https://visnyk.ndiu.org.ua/article/download/291947/291256> (дата звернення: 16.10.2024).

24. Крисаченко, В. Соціально-психологічні детермінанти формування нової української політичної нації: вчущання в буття. *Українознавство*. 2023. № 2. С. 8–27.

25. Крисаченко, В. С., Степико, М. Т., Власюк, О. С. та ін. *Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / за ред. В. С. Крисаченка*. Київ, 2004. 648 с.

26. Крисаченко, В. С. *Українознавство:*

гуманітарні виміри: навч. посіб. Київ, 2025. 504 с.

27. Лише 685 церков перейшли до ПЦУ після початку повномасштабного вторгнення. 03.05.2024. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/russian-church-2024-4> (дата звернення: 20.11.2024).

28. Майборода, О. Нації етнічні і політичні: оманливе розрізнення. *Політичний менеджмент*. 2004. № 5. С. 15–22.

29. Нагорна, Л. *Національна ідентичність в Україні*. Київ, 2002. 271 с.

30. НІСД (20.03.2003). Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentarij-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku> (дата звернення: 14.11.2024).

31. Резнік, О. *Євроінтеграційні прагнення українців: від амбівалентності до увиразнення*. URL: <https://dif.org.ua/article/evrointegratsiyini-pragnennya-ukraintsiv-vid-ambivalentnosti-do-uviraznennya> (дата звернення: 30.10.2024).

32. Рябчук, М. *Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності – історичні причини та політичні наслідки*. Київ, 2019. 252 с.

33. Степико, М. *Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія*. Київ, 2011. 336 с.

34. УІНП (25.10.2024). 89% українців підтримують державну політику пам'яті: ключові дані соціології від УІНП. URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/89-ukrayinciv-pidtrymuyut-derzhavnu-polityku-pamyati-klyuchovi-dani-sociologiyi-vid-uinp> (дата звернення: 20.11.2024).

35. *Україна після Євромайдану: досягнення та виклики / ред. М. Яковлев, О. Гарань*. Київ, 2015. 132 с. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/331704643644fc6ab0dc8b1.16662709.pdf> (дата звернення: 05.11.2024).

36. *Українська політична нація: проблеми становлення: зб. наук. ст. / за ред. М. М. Розумного (заг. ред.),*

М. Т. Степика, В. М. Яблонського. Київ, 2012. 384 с.

37. *Стан сучасного українського суспільства: цивілізаційний вимір* / О. Г. Злобіна, Н. В. Костенко, М. О. Шульга та ін.; за наук. ред. М. О. Шульги. Київ, 2017. 198 с.

38. Fomina, Joanna. Language, Identity, Politics-the Myth of Two Ukraines. Bertelsmann Policy Brief. April 2014. URL: https://aei.pitt.edu/74064/1/Language_Identity_Politics_the_Myth_of_Two_Ukraines.pdf (дата звернення: 20.11.2024).

REFERENCES

1. Bevz, T. (2021). Conceptualization of Ukrainian Identity in the Official Discourse. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), No. 4 (81), pp. 31-46. [in Ukr.]
2. Bohdanovych, H. (2024). The Transformation of Ukrainian Identity as a Factor in the Formation of a New Political Nation. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), No. 3 (92), pp. 44-56. [in Ukr.]
3. Holovakha, E., Ivashchenko-Stadnyk, K., Mikheeva, O., Sereda, V. (2024). From Patronage to Civic Belonging: Dynamics of Changes in National-Civic Identity in Ukraine. *Patronage Democracy in Ukraine and the Russian invasion. Russian-Ukrainian War*. Vol. 1, pp. 292-325. [online] Available at: https://www.researchgate.net/publication/377840958_Vid_patronalnosti_do_gromadanskoj_naleznosti_dinamika_zmin_nacionalno-gromadanskoj_identicnosti_v_Ukraini [Accessed 15 Nov. 2024]. [in Ukr.]
4. Dembitskyi, S. (2023) *Sociological Monitoring of "Ukrainian Society" after 16 Months of War*. Presentation of Monitoring. Institute of Sociology of the NAS of Ukraine. [online] Available at: <http://surl.li/stydrb> [Accessed 10 Oct. 2024]. [in Ukr.]
5. *Independence Day of Ukraine: the Path to Victory, the Identity and Value of the State against the Background of War*. [online] Available at: <https://dif.org.ua/article/den-nezalezhnosti-ukraini-shlyakh-do-peremogi-identichnist-tatsinnist-derzhavi-na-tli-viyni> [Accessed 15 Nov. 2024]. [in Ukr.]
6. Kotyhorenko, V., Dehterenko, A., Kalakura, O., et al. (2023). *Dialectic of National-Civic and Ethnic in Ukrainian Society: A Monograph*. Kyiv, 640 p. [in Ukr.]
7. *Law of Ukraine as of July 27, 2023 No. 3005-IX "On Condemnation and Prohibition of Propaganda of Russian Imperial Policy in Ukraine and Decolonization of Toponymy."* (2023). [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> [Accessed 10 Nov. 2024]. [in Ukr.]
8. *Law of Ukraine as of April 9, 2015 No. 317-VIII "On Condemnation of Communist and National Socialist (Nazi) Totalitarian Regimes in Ukraine and Prohibition of Propaganda of Their Symbols."* (2015). [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#n158> [Accessed 10 Nov. 2024]. [in Ukr.]
9. *Law of Ukraine as of June 27, 2024 No. 2704-VIII "On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language"*. (2019). [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [Accessed 20 Nov. 2024]. [in Ukr.]
10. *Law of Ukraine as of 13.12.2022 No. 2834-IX "On the Basic Principles of State Policy in the Sphere of Establishing Ukrainian National and Civic Identity"*. (2023). [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [Accessed 20 Nov. 2024]. [in Ukr.]
11. Identity of Citizens of Ukraine in New Conditions: State, Trends, Regional Features (Information and Analytical Materials Based on the Results of the First Stage of the Project of the Razumkov Center "Identity of Citizens of Ukraine: Trends of Change, Challenges and Prospects for National Unity"). (2016). *Natsionalna bezpeka i oborona* (National Security and Defense), No. 3-4 (161-162), pp. 2-117. [online] Available at: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD161-162_2016_ukr.pdf [Accessed 13 Nov. 2024]. [in Ukr.]
12. Geopolitical Orientations of Citizens of Ukraine: Stable and Changing in Recent Years (February 2012-February 2015). (18 March 2015). [online] *KIIS*. Available at: <https://www.kiis.org.ua/>

- kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=507&page=6&y=2015 [Accessed 13 Nov. 2024]. [in Ukr.]
13. The Importance of EU Membership for Ukrainians, the Priority of Joining the EU or NATO, and the Perception of Russia as Part of Europe: the Results of a Telephone Survey Conducted from September 29 to October 9, 2023. Press release. (18 Oct. 2023). [online] KIIS. Available at: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1303&page=3> [Accessed 30 Oct. 2024]. [in Ukr.]
14. Dynamics of Perception of the Direction of Affairs in Ukraine and Trust in Certain Institutions Between May 2022 and October 2023. Press release. (31 Oct. 2023). [online] KIIS. Available at: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1321&page=1> [Accessed 15 Nov. 2024]. [in Ukr.]
15. Ukrainians are Moving Towards a United Political Nation or a Split. Press release. (22 Jan. 2024). [online] KIIS. Available at: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1361&page=11> [Accessed 18 Nov. 2024]. [in Ukr.]
16. Dynamics of Attitudes towards the Status of the Russian Language in Ukraine. Press release. (12 March 2024). [online] KIIS. Available at: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1385&page=1> [Accessed 19 Nov. 2024]. [in Ukr.]
17. Perception by Ukrainians the Level of Social Unity. Press release. (02 July 2024). [online] KIIS. Available at: https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1418&page=1#_ftn3 [Accessed 20 Nov. 2024]. [in Ukr.]
18. The Dynamics of the Attitude of Ukrainians to Independence and to the Independence Day Holiday. Press release. (28 Aug. 2024). [online] KIIS. Available at: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1427&page=2> [Accessed 13 Nov. 2024]. [in Ukr.]
19. Religious Self-Identification of Ukrainians, Attitude to the Creation of a Single Orthodox Church and to the Law on the Prohibition of Certain Religious Organizations. Press release. (15 Oct. 2024). [online] KIIS. Available at: https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1443&page=1#_ftn1 [Accessed 20 Nov. 2024]. [in Ukr.]
20. Kolodii, A. (2014). Interregional Divisions in Ukraine and some Principles of Public Governance. *Building New Ukraine: Conference Proceedings* (November 26-27, Kyiv), Kyiv, 407 p., pp. 309-327. [in Ukr.]
21. *Constitution of Ukraine*. Section 1. Article 11. [online] Available at: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i> [Accessed 25 Nov. 2024]. [in Ukr.]
22. Kotyhorenko, V. (2023). *The Dynamics of the Identity of the Ukrainian Nation. The Dialectic of the National-Civic and Ethnic in the Ukrainian Society: A Monograph* Kyiv, pp. 50-127. [in Ukr.]
23. Krysachenko, V. (2023). Ukrainian Identity: Ontological Foundations and Essential Features. *Visnyk Naukovo-doslidnoho institutu ukrainoznavstva* (Bulletin of the Scientific Research Institute of Ukrainian Studies), No. 1, pp. 6-21 [online] Available at: <https://visnyk.ndiu.org.ua/article/download/291947/291256> [Accessed 16 Oct. 2024]. [in Ukr.]
24. Krysachenko, V. (2023). Socio-Psychological Determinants of the Formation of a New Ukrainian Political Nation: Feeling into Being. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), No. 2, pp. 8-27. [in Ukr.]
25. Krysachenko, V., Stepiko, M., Vlasiuk, O., et al. (2004). *Ukrainian Political Nation: Genesis, State, Prospects*. Kyiv, 648 p. [in Ukr.]
26. Krysachenko, V. (2025). *Ukrainian Studies: Humanitarian Dimensions: A Textbook*. Kyiv, 504 p. [in Ukr.]
27. *Only 685 Churches Transferred to the OCU after the Beginning of the Full-Scale Invasion* (5 March 2024). [online] Available at: <https://opendatabot.ua/analytics/russian-church-2024-4> [Accessed 20 Nov. 2024]. [in Ukr.]
28. Maiboroda, O. (2004). Ethnic and Political Nations: a Misleading Distinction. *Politichnyi menedzhment* (Political Management), No. 5, pp. 15-22. [in Ukr.]

29. Nagorna, L. (2002). *National Identity in Ukraine*. Kyiv, 271 p. [in Ukr.]
30. The Ukrainian Language during the War: Key Development Trends. (20 March 2003). [online] NISS. Available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku> [Accessed 20 Nov. 2024]. [in Ukr.]
31. Reznik, O. *European Integration Aspirations of Ukrainians: from Ambivalence to Expression*. [online] Available at: <https://dif.org.ua/article/evrointegratsiyi-pragnennya-ukraintsiv-vid-ambivalentnosti-do-uviraznennya> [Accessed 30 Oct. 2024]. [in Ukr.]
32. Riabchuk, M. (2019). *Overcoming Ambivalence. Dichotomy of Ukrainian National Identity - Historical Causes and Political Consequences*. Kyiv, 252 p. [in Ukr.]
33. Stepiko, M. (2011). *Ukrainian Identity: Phenomenon and Principles of Formation: A Monograph*. Kyiv, 336 p. [in Ukr.]
34. 89% of Ukrainians Support the State Policy of Memory: Key Sociological Data from UINP. (25 Oct. 2024). [online] UINM. Available at: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/89-ukrayinciv-pidtrymuyut-derzhavnu-polityku-pamyati-klyuchovi-dani-sociologiyi-vid-uinp> [Accessed 20 Nov. 2024]. [in Ukr.]
35. Yakovlev, M., Haran, O. (2015). *Ukraine after Euromaidan: Achievements and Challenges*. Kyiv, 132 p. [online] Available at: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/331704643644fc6ab0dc8b1.16662709.pdf> [Accessed 5 Nov. 2024]. [in Ukr.]
36. Rozumnyi, M., Stepyk, M., Yablonskyi, K., eds. (2012). *Ukrainian Political Nation: Problems of Formation: Collection of Scientific Articles*. Kyiv, 384 p. [in Ukr.]
37. Zlobina, O., Kostenko, M., Shulha, M., et al. (2017). *State of Modern Ukrainian Society: Civilization Dimension*. Kyiv, 198 p. [in Ukr.]
38. Fomina, J. (2014). Language, Identity, Politics - the Myth of Two Ukraines. *Bertelsmann Policy Brief*. April. [online] Available at: https://aei.pitt.edu/74064/1/Language_Identity_Politics_the_Myth_of_Two_Ukraines.pdf [Accessed 20 Nov. 2024]. [in Ukr.]

Summary

CHALLENGES AND THREATS ON THE WAY TOWARDS FORMING AND FUNCTIONING UKRAINIAN POLITICAL NATION IN THE CONDITIONS OF FULL-SCALE WAR

Hanna BOHDANOVYCH

orcid.org/0009-0007-4416-687X

leading specialist of RIUS

of Taras Shevchenko National University of Kyiv

email: bogdanovychanna@gmail.com

The relevance of the research. Russia's military invasion of Ukraine became an unprecedented test for Ukrainian statehood and the nation; during the period of the full-scale war, significant qualitative changes were recorded in Ukrainian society, in particular regarding national self-identification, reevaluation of Ukraine's colonial past, and historical memory. An extremely important stage of the formation of a new political nation is taking place, united around the struggle for the independence of Ukraine and common values: the desire for democracy, justice, the rule of law, and the European future of Ukraine. The Ukrainian political nation is a complex and dynamic phenomenon that requires constant research and analysis. The study and research of the peculiarities of the functioning of

Ukrainian society in the conditions of war is not only relevant but also extremely important for understanding the processes taking place in the country, analyzing the main challenges and threats that society faces on the path of transformations, and developing effective strategies for overcoming the consequences of war.

The **purpose** of the article is to analyze modern Ukrainian society in the realities of a full-scale war, challenges, and threats on the way to the formation and functioning of the Ukrainian political nation.

Conclusions. The realities of the Russian-Ukrainian war led to important social and political changes – from the transformation of the "multi-identity" Ukrainian nation to the construction of a consolidated pro-Ukrainian collective identity. The war factor became an important stage in the construction of a stable national Ukrainian identity and the formation of a stable political nation. Unlike the previous stages, the full-scale war changed the guidelines of citizens' self-identification – people identify themselves as Ukrainians regardless of ethnic origin, regional differences, and language preferences. An important aspect was the weakening of other types of national-citizen identity – regional, local, and mass separation and rejection from pro-Russian and post-Soviet identity.

Forming a united political nation is a long and complex process that requires unity, cooperation, and readiness for change from all Ukrainians. At the current stage of the construction of a political nation in the conditions of a full-scale war, Ukrainian society is faced with a number of external and internal challenges and threats: the duration of military operations and the lack of advantages on the battlefield, dependence on external military and economic aid, significant economic and demographic losses of Ukraine, and the aggravation of contradictions and gradual decrease in the level of social cohesion.

Keywords: Ukrainian political nation, Ukrainian identity, transformation, society, Russian-Ukrainian war.